

Magdalena Śniegulska-Gomuła, *Od manufaktury magnackiej do przemysłu. Ceramika ċmielowska w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach, Muzeum Narodowe w Kielcach*, Kielce 2015, s. 445, kolorowe ilustracje, ISBN 978-83-62068-93-7

Książka składa się z części teoretycznej, obejmującej m.in. historię wytwórni, analizę form i dekoracji ceramiki, przedstawionej na tle produkcji innych wytwórni polskich i zachodnioeuropejskich (Wstęp; Historia wytwórni w Ćmielowie; Organizacja wytwórni w Ćmielowie; Analiza formalna i stylistyczna ceramiki ċmielowskiej; Sygnatury i datowanie ceramiki ċmielowskiej), części katalogowej: Katalog ceramiki ċmielowskiej ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach (Objaśnienia do katalogu; Lata 1809–1863; Lata 1863–1914; Lata 1920–1945; Po 1945 roku; Wytwórnia Porcelany „Świt”) oraz części: Bibliografia; Indeks osób; Wykaz skrótów.

Do znaczących, choć nielicznych, publikacji na temat dziejów wytwórni ceramiki w Ćmielowie należy książka Bolesławy Kołodziejowej i Zbigniewa M. Stadnickiego *Zakłady Porcelany Ćmielów* (1986)¹ oraz seria opracowań materiałów archiwalnych Zbigniewa Moniewskiego, np. *Dokumenty wytwórni porcelany „Świt” w Ćmielowie* (1997)² i *Fabryka fajansu w Ćmielowie za dykcji Adolfa Fryderyka Vatkego: 1808-1837* (2007)³. Kilkakrotnie o kolekcji porcelany ċmielowskiej w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach oraz o samej wytwórni pisała Anna Kwaśnik-Gliwińska, np. *Ceramika ċmielowska w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach i Zakładów Porcelany Stołowej w Ćmielowie* (1979)⁴ oraz *Ceramika ċmielowska* (2006). Z nowszych publikacji warto wymienić publikację Bożeny Kostuch *Majolika z Ćmielowa i Nieborowa w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie* (2013)⁵. Kolejną publikacją na temat wytwórni ceramiki

1 B. Kołodziejowa, Z.M. Stadnicki, *Zakłady Porcelany Ćmielów*, Kraków 1986.

2 Dokumenty wytwórni porcelany „Świt” w Ćmielowie, oprac. J. Moniewski, Radom 1997.

3 *Fabryka fajansu w Ćmielowie za dykcji Adolfa Fryderyka Vatkego: 1808-1837*, oprac. J. Moniewski, Radom 2007.

4 A. Kwaśnik-Gliwińska, *Ceramika ċmielowska w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach i Zakładów Porcelany Stołowej w Ćmielowie*, Sandomierz, 1979. Inne publikacje autorki na temat Ćmielowa: *Ceramika ċmielowska*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, t. 22, Kielce 2006, s. 59-65; *Krótko: Ćmielów. Piękny dar kolekcjonera dla kieleckiego muzeum*, „Teraz. Świętokrzyski Miesięcznik Kulturalny”, nr 4, 2007, s. 11; *Kolekcja ceramiki ċmielowskiej*, „Spotkania z Zabytkami”, nr 7, 2007, s. 30, 31.

5 B. Kostuch, *Majolika z Ćmielowa i Nieborowa w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków

w Ćmielowie, obejmującą dzieje i powstające w ciągu ponad dwustu lat istnienia produkty, jest omawiana książka Magdaleny Śniegulskiej-Gomuły. Dotychczas produkcja wytwórni w Ćmielowie nie miała y całościowego opracowania.

Ceramika ćmielowska jest ważnym elementem produkcji ceramicznej w Polsce oraz ważnym elementem polskiej kultury materialnej. Wyroby tej najstarszej w Polsce, czynnej do dzisiaj, wytwórni zachowały się licznie w zbiorach muzealnych i kolekcjach prywatnych. Przez ponad dwa wieki istnienia przeszła ona wiele przeobrażeń organizacyjnych, związanych z rozwojem jednego zakładu. Opracowanie monograficzne Ćmielowa potrzebne było tym bardziej, że w zbiorach muzealnych i kolekcjach prywatnych znajduje się duża liczba powstających tam przedmiotów ceramicznych.

Największa w Polsce kolekcja ceramiki ćmielowskiej, licząca aż 1400 obiektów, znajduje się w Muzeum Narodowym w Kielcach. Jej trzon pochodzi z daru Marii i Jerzego Łosiów, inne zabytki trafiły do muzeum drogą zakupu, a współczesne wyroby zostały przekazane do muzeum przez ćmielowskie zakłady, w tym naczynia powstające w Ćmielów Design Studio, autorstwa światowej sławy ceramika Marka Cecuły. Reprezentatywny zespół pozwala prześledzić przemiany stylistyczne i technologiczne wyrobów Ćmielowa oraz ich wielką różnorodność od początków działalności zakładu aż po dzień dzisiejszy. Kolekcja kielecka, a także inne wybrane przykłady ceramiki ćmielowskiej, pozwoliły na całościowe opracowanie produkcji wytwórni w niniejszej publikacji. Najstarsze wyroby ceramiczne, niekiedy jeszcze niedoskonałe, omówione zostały na podstawie pojedynczych zachowanych przykładów. Poza kolekcją kielecką zbiory ceramiki ćmielowskiej znajdują się w Muzeum Historyczno-Archeologicznym w Ostrowcu Świętokrzyskim, Muzeum Narodowym w Krakowie, Muzeum Narodowym w Warszawie i w samej wzorcowni zakładów w Ćmielowie.

Książka napisana przez Magdalenę Śniegulską-Gomułę systematyzuje wiedzę na temat dziejów wytwórni w Ćmielowie, opierając się, z powodu braku zachowanych dokumentów, na wzmiankach w prasie, relacjach oraz artykułach i pamiętnikach o charakterze krajoznawczym i historycznym, napisanych np. przez Franciszka Maksymiliana Sobieszczańskiego czy Józefa Mikołaja Wiślickiego – świadków rozwoju fabryki w latach pięćdziesiątych XIX w.

Za początek funkcjonowania zakładu uznaje się pierwsze lata XIX w., kiedy wzrosła liczba zapisów w księgach metrykalnych parafii. Założona przez Jacka hr. Małachowskiego farfurnia w Ćmielowie wzorowana była na manufakturach magnackich. Od początku działalności wyroby cenione były za wysoki poziom produkcji. Wyrabiano wówczas z miejscowej gliny wysokiej klasy fajans delikatny, wzorowany na fajansach i kamionkach Wedgwooda (nielicznie zachowany w zbiorach).

Autorka przedstawia ponaddwustuletnie dzieje fabryki, powiązane z kolejnymi jej właścicielami i formami organizacyjnymi, łącząc je ze zmianami w profilu produkcji i dekoracji wyrobów. Do ważnych etapów w dziejach wytwórni z XIX i pocz. XX w.

zalicza jej działalność w rękach Kazimierza Cybulskiego oraz ksiąząt Druckich-Lubeckich, którzy doprowadzili do mechanizacji fabryki. Dowodem na wysoką jakość produktów Ćmielowa było zdobycie nagrody Grand Prix na Wszechrosyjskiej Wystawie w Petersburgu w 1901 r. Po okresie Wielkiej Wojny odrodzenie zakładu nastąpiło pod kierownictwem inż. Stanisława Burtana, kiedy postawiono na nowoczesne wzornictwo i dekorację naczyń, kontynuowane przez jego wychowanków: Karola Zabłockiego, Zygmunta Błaszczyka i Bogumiła Marcinka. W latach dwudziestych XX w. autorka wskazuje na wzory tworzone przez dwóch utalentowanych projektantów: Wincentego Potackiego, ucznia Jana Szczepkowskiego w Warszawie, oraz Józefa Szewczyka, wychowanka krakowskiej Szkoły Sztuk Zdobniczych. Powstaje wówczas serwis *Kula*, różnego typu szkatułki, świeczniki, wazon-y dekoracyjne i niektóre figurki. W latach trzydziestych wysoką jakością wyróżniała się produkcja porcelany „Świt”, wyrabiana pod kierunkiem pracowników „starego” Ćmielowa: Bronisława Kryńskiego, Bronisława Wysokiego i Bogumiła Marcinka, która była śnieżnobiała, cienkościenna i przeświecająca. Po II wojnie światowej szerzej omawiana jest działalność upaństwowionego zakładu z lat sześćdziesiątych XX w. i produkcja form geometryzujących, zaprojektowanych przez Lubomira Tomaszewskiego, takich jak serwis *Ina* czy *Dorota*, który otrzymał złoty medal na I międzynarodowej wystawie form przemysłowych w Paryżu, a rok później złoty medal na targach poznańskich „Wiosna 1964”.

W książce przywoływane są przykłady serwisów i pojedynczych naczyń z porcelany i fajansu, produkowana w Ćmielowie kamionka, majolika, porcelana apteczna i elektrotechniczna, wyroby ogniotrwałe oraz popularna galanteria porcelanowa. Analizie form towarzyszą rozważania nad dekoracjami wyrobów, które w XIX i na pocz. XX w. przyjmowały najpierw formy kwiatowe, wzorowane na wcześniejszych wyrobach Korca i Baranówki, później wprowadzono dekoracje z plastycznymi kartusiami, herbami, inicjałami i biskwitowymi plaketami portretowymi, dekoracje drukowane, m.in. z drukami miedziorytniczymi, wzorowane na fajansach angielskich, złączenia na zachowawczych formach neobarokowych i neorokokowych, secesyjne motywy kwiatowe, a także stosowano, obok dekoracji malowanej ręcznie, tzw. dekalkomanię oraz nowoczesne formy zdobnicze.

Chociaż książka napisana przez Magdalenę Śniegulską-Gomułę nie jest określona jako monografia, to właśnie do takich publikacji należy. Uściślone przez autorkę dzieje wytwórni ceramiki w Ćmielowie, usystematyzowanie wytwarzanych i przejmowanych tam wzorów oraz omówienie postaci artystów i projektantów zasługują na uznanie.

Publikacja towarzyszyła wystawie *Od manufaktury magnackiej do przemysłu* w Muzeum Narodowym w Kielcach (16 lipca–31 października 2015), powiązanej z jubileuszem 225-lecia marki Ćmielów, której kuratorem była Magdalena Śniegulska-Gomuła.

Anna Myślińska

Magdalena Śniegulska-Gomuła, Od manufaktury magnackiej do przemysłu. Ceramika ćmielowska w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach, Kielce 2015, translation: Hanna Mijas, pages: 445, colour illustrations, publisher: National Museum in Kielce, ISBN 978-83-62068-93-7, printing: OMIKRON Sp. z o.o., Anna Myślińska, ed.